

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۰۳
تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۰۸
نوع مقاله: پژوهشی

بررسی تأثیرهای شبکه‌های اجتماعی بر خط بر کاربران با نگاهی به نقاط ضعف و قوت آن (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه پیام‌نور تهران)

نوشته

محسن عبدالهی خلج*
امین کبودی**

چکیده

استفاده از شبکه‌های اجتماعی، در سال‌های اخیر افزایش یافته است و دانشجویان از جمله کسانی هستند که با شوق و شوق بیشتری آن‌ها را پذیرفته‌اند. بنابراین، لازم است تأثیر این فناوری بر زندگی دانشجویان تجزیه و تحلیل شود. پژوهش حاضر به دنبال بررسی نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی و تأثیر این شبکه‌ها بر دانشجویان است. اعتیاد، اضطراب، حریم خصوصی، دوستی، اعتماد، همکاری و انگیزه از جمله نقاط ضعف یا قوت شبکه‌های اجتماعی است. روش تحقیق، پیمایشی و داده‌های آن با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، جمع‌آوری شده است. اعتبار ابزار، از نوع اعتبار صوری و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفته است. حجم نمونه ۸۰ نفر از دانشجویان رشته مدیریت رسانه که در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸، در دانشگاه پیام نور مرکز تهران غرب مشغول به تحصیل هستند، انتخاب شدند. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان برای جنبه‌های مثبت شبکه‌های اجتماعی بسیار بیشتر از جنبه‌های منفی آن ارزش قائل می‌شوند. با استفاده از تجزیه و تحلیل عاملی، مؤلفه‌های پرسشنامه، در هفت عامل و بر اساس تجزیه و تحلیل خوشه‌ای نیز در دو خوشه طبقه‌بندی شد که به عنوان نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی نامگذاری و احراز شدند. شناخت نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی، به میزان قابل توجهی، عملکرد دانشگاهی را بهبود می‌بخشد و سبب بهره‌برداری بیشتر از نقاط قوت و چاره‌اندیشی و برطرف کردن نقاط ضعف در این شبکه‌ها می‌شود.

کلیدواژه: شبکه‌های اجتماعی، کاربران، نقاط ضعف و قوت، دانشجویان.

* کارشناس ارشد مدیریت رسانه، دانشگاه پیام نور، تهران (نویسنده مسئول) Mohsen.Abdollahi1371@gmail.com

** کارشناس ارشد مدیریت منابع انسانی، دانشگاه پیام نور، سمنان amin.kaboudi@gmail.com

مقدمه

امروزه در عصری زندگی می‌کنیم که با پیدایش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، شاهد تغییرهای عظیمی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستیم. شبکه‌های اطلاعاتی، در فضای سایبری، منجر به تحول و افزایش میزان ارتباط انسان‌ها در اقصی نقاط جهان شده و تحولی کیفی در نحوه ارتباط انسان‌ها با یکدیگر ایجاد کرده است؛ بدین صورت که با حضور در فضای مجازی، امکان بهره‌گیری از انبوه اطلاعات در کمترین زمان ممکن و برقراری ارتباط گفتاری - شنیداری - دیداری با هزینه به نسبت کم فراهم آمده است (برات دستجردی، ۱۳۹۳: ۱۷۰-۱۵۹).

عصر حاضر را عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌خوانند. در این بین اینترنت، به عنوان یکی از وسایل ارتباط جمعی، با اهمیت‌ترین و در عین حال تأثیرگذارترین ابزاری است که مورد استقبال عموم مردم در جهان قرار گرفته است. در جامعه امروز ما گرایش به اینترنت و استفاده از آن، چنان رایج شده که بیشتر افراد در جامعه به خصوص دانشجویان از امکانات مرتبط با اینترنت مانند گوشی هوشمند، تبلت و رایانه استفاده می‌کنند. از بین تمام امکاناتی که اینترنت به مخاطبان خود می‌دهد، استفاده از شبکه‌های اجتماعی رو به گسترش است؛ چراکه در جامعه کنونی تعامل‌های اجتماعی کاهش یافته و افراد به دنبال جایگزینی مناسب برای تعامل‌های از دست رفته انسانی هستند.

چنانچه گفته شد، این شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر وب هستند. کاربران در این فضا، بعد از ایجاد پروفایل و طی مراحل عضویت، با حضور و مشارکت در این فضا و با استفاده از امکانات و قابلیت‌های شبکه، همچون اشتراک‌گذاری تصویر، متن، لینک و ... با افراد دیگر ارتباط برقرار می‌کنند. در واقع افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی، علاقه‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند و دیگران هم این افکار و فعالیت‌ها را با آنان سهیم می‌شوند (خوش‌فر و میرزاخانی، ۱۳۹۷: ۲۴-۵).

برای نخستین بار، اصطلاح شبکه‌های اجتماعی را چی‌ای بارنز در سال ۱۹۵۴ طرح کرد. در تئوری شبکه اجتماعی سنتی، شبکه اجتماعی به این صورت تعریف می‌شود، مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی متشکل از مردم و سازمان‌ها که به وسیله مجموعه‌ای از روابط معنادار اجتماعی به هم متصل‌اند و با هم، در به اشتراک گذاشتن ارزش‌ها تعامل دارند. شکل سنتی خدمت شبکه اجتماعی، بر انواع روابط مانند دوستی‌ها و روابط چهره‌به‌چهره تمرکز دارد؛ اما امروزه، خدمات شبکه اجتماعی بیشتر بر جامعه مجازی برخط و ارتباطات رایانه واسط متمرکز است. با توجه به این موضوع، می‌توان گفت که با ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی، انسان و جامعه امروز با چندین جهان مجزا و در عین حال مرتبط روبه‌رو است که با عناوینی چون جهان واقعی، جهان مجازی، جهان وطنی و وطن جهانی از آن‌ها یاد می‌شود (پورنقدی، ۱۳۹۷: ۹۸-۸۷).

در این پژوهش، منظور ما از شبکه‌های اجتماعی، نه شکل سنتی آن، بلکه شکل برخط این

شبکه‌هاست. بررسی تأثیرهای شبکه‌های اجتماعی بر خط بر رفتار، گرایش‌ها و ارزش‌های افراد و پیامدهای مثبت و منفی استفاده از این شبکه‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. در بسیاری از موارد، استفاده از شبکه‌های اجتماعی منجر به آسیب‌هایی همچون عدم تمرکز، اعتیاد به استفاده از شبکه‌ها، توجه نکردن به زمان، اضطراب، نبود خودکنترلی و انجام ندادن چند وظیفه به طور همزمان خواهد شد. از طرف دیگر موارد مثبتی را مانند همکاری، ایجاد انگیزه به واسطه حضور در این شبکه‌ها، اعتماد و داشتن حریم خصوصی، و حصول رضایت و ایجاد تعهد در کاربران به ارمغان می‌آورد.

پیشینه تجربی تحقیق

شبکه‌های اجتماعی، به عنوان یک فناوری، ابزاری برای یادگیری هستند که این فناوری می‌تواند حل مسئله را ترویج و استفاده از منابع اطلاعاتی را آسان‌تر کند، همکاری را بهبود بخشد، به دانشجویان اجازه تعامل را با یکدیگر و نیز با استادان و کارشناسان بدهد، به بهبود اجتماع دانشجویان در مراکز آموزشی و همچنین بهبود عملکرد تحصیلی آن‌ها کمک کند (Evans & et. al., 2016: 232-54). با این حال، تعدادی از گزارش‌های اخیر نشان داده‌اند که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، که به سطوح بالاتر از سایر اعتیادهای رایج مانند تنباکو (Aladwani & Almarzouq, 2016: 575-81) می‌رسد، ممکن است باعث هدر رفتن وقت توسط حواس پرتی‌های متعدد شود (Magen-Nagar & Shonfeld, 2018). همچنین استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نقطه ضعف دیگری دارد که به طور مستقل با علائم افسردگی و اضطراب همراه است (Primack (& et. al., 2017: 1-9). اعتیاد به شکل وابستگی در، ولع مصرف، اضطراب، دلهره و حتی رفتارهای وسواس‌گونه دانشجویان دیده می‌شود. یکی از نشانه‌های این اعتیاد، چک کردن گوشی و شبکه‌های اجتماعی به عنوان نخستین فعالیت روزانه و سپسین فعالیت شبانه است (ذکائی و نزاکتی، ۱۳۹۷: ۵۸). دانشجویانی که دارای سطح عزت نفس پایین‌تری هستند، مستعد ابتلا به زیاده روی در استفاده از این شبکه‌ها هستند که معمولاً منجر به ضعف تحصیلی می‌شود (Aladwani & Almarzouq, 2016: 575-581).

شبکه‌های اجتماعی، تجربه علمی و یادگیری مشارکتی را در بیشتر شرکت‌کنندگان تسهیل می‌کنند. دانشجویانی که با هم کلاسی‌های خود و استادان ارتباط برقرار می‌کنند و به درس‌هایشان متعهد هستند، به یادگیری مشارکتی دست می‌یابند، که به نوبه خود باعث می‌شود تا میزان رضایت شغلی و عملکرد تحصیلی آن‌ها به دلیل استفاده از شبکه‌های اجتماعی بهبود یابد (Al-rahmi & et. al., 2014: 210). اونس و همکاران در پژوهشی با عنوان "فیس‌بوک در کلاس درس دانشگاه: آیا دانشجویان متوجه می‌شوند که فیس‌بوک، حس اجتماعی بودن را بالا برده است؟" اشاره می‌کنند: دانشجویان می‌توانند با استفاده از ارتباطاتی که شبکه‌های اجتماعی ایجاد کرده‌اند، از هم کلاسی‌های خود، که از نظر علمی بهتر از آن‌ها عمل می‌کنند، بهره‌مند شوند (Evans & et. al., 2016: 232-54).

بررسی ادبیات مربوط به استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای آموزش برخط و مزایا و معایب آن، شواهد غیر قابل انکاری را نشان می‌دهد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای تدریس برخط با تعهد دانشجویان ارتباط مستقیم دارد؛ در عوض یک همبستگی منفی با موفقیت دانشجویان وجود دارد (Haylett, 2016: 71-85). از طرفی دانشجویانی که می‌خواهند در یک زمان چندین وظیفه را انجام دهند، مانند استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تحصیل همزمان، نتیجه‌های تحصیلی کمتری در درازمدت می‌گیرند (Junco, 2012: 2236-2243).

از طرف دیگر، شبکه‌های اجتماعی یک روش نوآورانه هستند که دانشگاهیان می‌توانند در آموزش خود دانشجویان را جذب کنند. آن‌ها تعامل آکادمیک را بین دانشجویان تقویت و محیط پشتیبانی را ایجاد می‌کنند که باعث همگام سازی آموزش و تدریس می‌شود. این کار، دانشجویان را تشویق می‌کند تا با هم کار کنند و ظرفیت خود را توسعه دهند (Tower et al., 2014: 1012-1017).

در برابر این ویژگی‌های مثبت برای شبکه‌های اجتماعی، نتایج منفی نیز، به دلیل عدم استفاده مناسب از آن وجود دارد. پاول، بیکر و کوکران در پژوهش خود معتقد هستند، رابطه منفی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی وجود دارد. مؤسسه‌های علمی، باید توانایی دانشجویان را برای مدیریت زمان خود، به نحو مؤثری بهبود دهند؛ زیرا ارتباط مستقیمی بین کمبود توجه و زمان صرف شده در شبکه‌های اجتماعی وجود دارد (Paul & et. al., 2012).

دیگر اینکه دانشجویان از مفید بودن شبکه‌های اجتماعی، برای اهداف دانشگاهی ناامید هستند. این موضوع بیشتر به علت مشکلات مربوط به مرزهای بین حوزه خصوصی و عمومی و مسئله حفظ حریم خصوصی است (Taylor & et. al., 2012: 437-48).

با توجه به دیدگاه‌های گیدنز، تغییر و تحولاتی که در جامعه مدرن رخ داده نتیجه گسترش رسانه‌های ارتباط جمعی، به خصوص اینترنت است که بخشی از فرایند جهانی شدن به شمار می‌رود. این موضوع باعث تحول‌هایی در ارزش‌ها، نگرش‌ها، رفتارها و روابط افراد شده و معانی جدیدی مانند دوستی اینترنتی با جنس مخالف شکل گرفته است، که از ویژگی‌های بارز جهان مدرن است. بنابراین تغییرهای صورت گرفته در شیوه دوستی‌ها را می‌توان تا اندازه‌ای از تبعات این فناوری نوین دانست (کنعانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۴-۶۳).

مردم، بیشتر اوقات، در کنترل استفاده از رسانه‌های اجتماعی خود، زمانی که با اهداف و تعهدات دیگر مواجه می‌شوند، شکست می‌خورند. مقیاس "شکست خودکنترلی رسانه‌های اجتماعی" (Social Media Self-Control Failure (SMSCF)) به استفاده از رسانه‌های اجتماعی و احساس گناه در مورد استفاده از آن‌ها وابسته است و با سلامت روانی ارتباط منفی دارد (Du & et. al., 2018: 68-75). برخی از دانشجویان، در برخورد با شبکه‌های اجتماعی و استفاده از آن، راهبرد محرومیت خودخواسته، یعنی تلاش برای هدفمندسازی کاربری شبکه‌ها را انتخاب و

برای ایجاد تعادل و میانه‌روی در مصرف تلاش می‌کنند. این راهبرد کنش، مشابه آن چیزی است که در علم روانشناسی جدید، آن را خودکنترلی می‌نامند (ذکائی و نزاکنی، ۱۳۹۷: ۵۵).
 بین دانشجویان در کالج آمریکا، شدت استفاده از فیس‌بوک، با رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی ارتباط مستقیم دارد. با این حال، استفاده از فیس‌بوک با رضایت از زندگی ارتباط قوی‌تری نسبت به اعتماد اجتماعی دارد (Valenzuela & et. al., 2009: 875-901).

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

با مرور پژوهش‌های انجام‌شده و دانش و ادبیات موجود مشخص می‌شود که تاکنون پژوهش مستقلی برای بررسی تأثیرهای مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی بر خط روی کاربران از جمله اعتیاد، اضطراب، حریم خصوصی، دوستی و اعتماد، خودکنترلی، همکاری و انگیزه، انجام نشده، در بیشتر پژوهش‌ها، رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر خط و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی، بحران هویت، انگیزه، خودکنترلی و اعتیاد، به صورت جداگانه و پراکنده بررسی شده است. با شروع دهه دوم قرن بیست و یکم، کاربران بیشترین استفاده را از شبکه‌های اجتماعی دارند، به طوری که تأثیر چشمگیری در زندگی اقشار مختلف داشته است، لذا ضروری است تحقیق جامعی پیرامون تأثیرهای مثبت و منفی این شبکه‌ها بر زندگی کاربران انجام شود، تا سیاستگذاران و دست‌اندرکاران با اشراف بر این تأثیرها، برای گروه‌های مختلف کاربران برنامه‌ریزی و عمل کنند. همچنین مهم است، نقاط ضعف و قوت این شبکه‌ها، نه فقط با تحقیقات نظری و کتابخانه‌ای، بلکه با انجام پژوهش‌های میدانی و با نظرخواهی از کاربران احصا شود. لذا از این جهت پژوهش حاضر کاری نو و تازه است.

چارچوب نظری

پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی، بر عملکرد دانشجویان تأثیر مثبت دارد؛ با وجود این، مطالعه‌های دیگری در مورد تأثیرهای منفی بالقوه هشدار می‌دهند. زمان، اعتیاد، کمبود توجه، اضطراب، حریم خصوصی و چندوظیفه‌ای به عنوان نقاط ضعف؛ همکاری، دوستی، اعتماد، انگیزه و تعهد به عنوان نقاط قوت استفاده از شبکه‌های اجتماعی در مطالعه‌های دانشگاهی برجسته می‌شوند (Gonzalez & 7 et. al., 2019: 707-14).

شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی، نسل جدیدی از سرویس‌های اینترنتی هستند که کاربران حول محور مشترکی، به صورت مجازی دور یکدیگر جمع می‌شوند. شبکه‌های اجتماعی با قابلیت‌ها و امکانات خود، نه تنها تأثیر عمیقی بر جنبه‌های اجتماعی کاربران در جوامع گوناگون داشته‌اند، بلکه در زمینه‌های

مختلف مانند آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، پزشکی، تجارت و قانون کاربرد فراوان یافته‌اند. شبکه‌های اجتماعی برخط، فضاهایی در دنیای مجازی یا اینترنتی هستند که برای ارتباط میان افراد مختلف، با سطوح گوناگون دسترسی به وجود آمده‌اند؛ در واقع، شبکه‌های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعامل‌های اجتماعی طراحی شده‌اند (ملایی، ۱۳۹۴: ۸۷-۷۷).

زمان، اعتیاد، کمبود توجه و چندوظیفه‌ای

یکی از مهم‌ترین مشکلات ایجادشده توسط شبکه‌های اجتماعی، زمان (Time) صرف‌شده برای آن‌ها است و این واقعیت که در نهایت آن‌ها می‌توانند اعتیاد (Addiction) ایجاد کنند. دانشجویان با امکان کاهش سطح توجه به مطالعه، به این شبکه‌ها وابسته می‌شوند (Berger & et. al., 2018: 45-51). اعتیاد و وابستگی کاربران به این شبکه‌ها، کاربر را از انسان چندوجهی خارج می‌سازد و فعالیت‌های روزمره وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. شبکه‌های اجتماعی برخط، کاربران را در حبابی قرار می‌دهند که این حباب، پیوند آن‌ها را با محیط خارج از آن تضعیف می‌کند (بهمنی و محمدی شکیب، ۱۳۹۴: ۱۶۰-۱۱۹). اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، نوعی اعتیاد به فناوری و از دسته اعتیادهای رفتاری است که به استفاده بیش از حد و غیر قابل کنترل از شبکه‌های اجتماعی اطلاق می‌شود. استفاده بیش از اندازه از شبکه‌های اجتماعی موجب حواس‌پرتی و عدم تمرکز می‌شود (اسمعیلی راد و احمدی، ۱۳۹۸: ۳۸-۳۱). وقت صرف‌شده در شبکه‌های اجتماعی به علت وابستگی و کمبود توجه (Attention deficit) سبب ناتوانی در رشد دانشجویان می‌شود، در نتیجه آن‌ها مشکلات بیشتری برای ادامه تحصیلات خود دارند (Paul & et. al., 2012).

همچنین دانشجویان می‌خواهند چندین وظیفه را همزمان انجام دهند. به نظر می‌رسد جوانان قادر به انجام همزمان کارهای مختلف، بدون از دست دادن کارایی و اثربخشی باشند، مثل اینکه در مغز آن‌ها تکامل اتفاق افتاده است. با این حال، مطالعه‌های متعدد نشان می‌دهد که چندوظیفه‌ای (Multitasking) غیر ممکن است: مغز نمی‌تواند دو کار را همزمان انجام دهد. تلاش برای انجام همزمان چندین کار، تأثیر منفی بر نتایج تحصیلی دارد، زیرا که بر سربار اطلاعات برای دانشجویان دلالت می‌کند که مانع آرامش و یادگیری عمیق می‌شود (Gonzalez et al., 2019: 707-14).

اضطراب

استفاده بیشتر از شبکه‌های اجتماعی، به طور قابل توجهی با اضطراب (Anxiety) دانشجویان ارتباط دارد. با وجود این، لازم است که عمیق‌تر تجزیه و تحلیل شود که آیا دانشجویان مضطرب، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند یا اینکه آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی واقعاً باعث افزایش اضطراب آن‌ها می‌شود؟ در هر صورت به نظر می‌رسد که بسیاری از دانشجویانی که در شبکه‌ها غرق شده‌اند علائم اضطراب را نشان می‌دهند که این وضعیت اضطراب بسیار قابل

ملاحظه است. همان‌گونه که مندوزا، پدی، لی، کیم و مک دونو (2018) تشخیص داده‌اند. ناتوانی در برقراری ارتباط با دیگران، از دست دادن ارتباط یا جلوگیری از دسترسی به اطلاعات، جوانان را با اضطراب همراه می‌کند؛ اگر آن‌ها نتوانند به مدت ده دقیقه به اینترنت متصل شوند، بدتر هم می‌شود. جالب است زمانی که مطالعه می‌کنید بعد از ده دقیقه، کم‌شدن توجه شروع می‌شود (Gonzalez & et. al., 2019).

حریم خصوصی و اعتماد

در حالی که، شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌های جدیدی را برای ارتباطات و تبادل انواع اطلاعات، به صورت بلادرنگ فراهم می‌کنند، حریم خصوصی (Privacy) به عنوان مسئله‌ای مهم در این محیط ظهور کرده است. حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی، می‌تواند کنترل بر جریان اطلاعات شخصی شامل انتقال و تبادل اطلاعات تعریف شود (حسینی سنو و مظاهری، ۱۳۹۶؛ ۳۳-۱). اشتراک‌گذاری ایده‌ها یا اطلاعات در مورد شبکه‌های اجتماعی غیر ممکن است، مگر اینکه شما قبلاً مخاطبان دیگر را پیدا کرده و یا آن‌ها را دوست بدانید. با توجه به دلایل مربوط به حریم خصوصی، بسیاری از استادان و دانشجویان تصمیم می‌گیرند که حساب‌های جداگانه شبکه‌های اجتماعی را برای مسائل شخصی و علمی نگه دارند (Gonzalez & et. al., 2019).

به اذعان محققان، اعتماد (Trust) مفهوم محوری سرمایه اجتماعی و بسترساز روابط و تعامل‌های اجتماعی بوده و به‌ویژه در شرایط متغیر امروزی موضوعی مهم و درخور توجه و بررسی است. نتایج تحقیق‌های متعدد در این زمینه، حاکی از آن است که در فضای مجازی نیز امکان شکل‌گیری اعتماد وجود دارد (موسوی و اسدنژاد، ۱۳۹۴: ۲۸۳-۲۴۷). در جوامع برخط، اعتماد بین اعضا می‌تواند به عنوان یک نگرش کلی، نسبت به دیگر اعضای جامعه برخط شناخته شود. این نشان‌دهنده عمق و دامنه روابط اعضا است و اعضا می‌توانند، به طور مکرر از همان جامعه بازدید کنند (Yang & et. al., 2017: 154-165).

همکاری

اگر شبکه‌های اجتماعی بتوانند در یک جا مفید باشند، بدون شک تبادل اطلاعات است که به نوبه خود نوع اصلی همکاری (Collaboration) است. شبکه‌ها اجازه می‌دهند استادان در یک سال تحصیلی، خود را سازماندهی کنند و هزینه‌های ارتباط با دانشجویان دیگر کاهش یابد. این طبیعت غیر رسمی، بسیار مناسب با عادت‌های تعامل دانشجویان است که کانالی را برای رسیدن به دوستان خود در این شبکه‌ها پیدا کرده و مانند یک ابزار، آن‌ها را، برای همکاری مشترک هماهنگ کرده است (Gonzalez & et. al., 2019).

دوستی و انگیزه

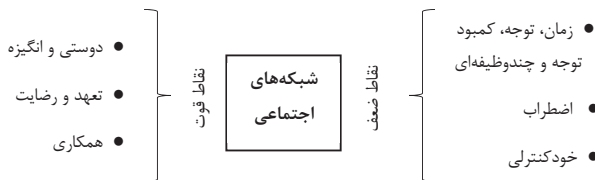
دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی، به عنوان وسیله‌ای برای حفظ و تقویت دوستی (Friendship) با افراد خارج از تحصیل و یا هم‌کلاسی‌های خود استفاده می‌کنند. اعتماد بین دانشجویان، همکاری متقابل را افزایش می‌دهد. دانشجویانی که اعتماد بیشتری به هم‌کلاسی‌های خود دارند، از آن‌ها بیشتر یاد می‌گیرند، نسبت به زمانی که سطح اعتماد پایین باشد. از دیدگاه علمی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نه تنها انگیزه (Motivation) یادگیری را بهبود می‌بخشد، بلکه محیط یادگیری را در کلاس‌های درس نیز تقویت می‌کند؛ زیرا ارتباطات جدیدی میان دانشجویان و استادان یا بین دانشجویان با یکدیگر ایجاد می‌کند. کین و پلیسکری (2011) تأکید می‌کنند در شبکه‌های اجتماعی موضوع‌ها جالب‌تر و یا باانگیزه‌تر می‌شوند، زیرا این فضاها به دانشجویان اجازه می‌دهند اظهارات مستقیم کارشناسان را در پست‌ها و ویدئوها ببینند که در نهایت جذابیت افراد را بهبود می‌بخشد (Gonzalez et al., 2019).

تعهد و رضایت

"تعهد" (Commitment) در اینجا، مقدار انرژی جسمی و روانی تعریف می‌شود که دانشجویان برای تجربه علمی خود صرف می‌کنند. به این ترتیب، پژوهش‌های متعدد نتیجه گرفتند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی، به عنوان یک ابزار آموزش یا یادگیری، به احتمال باعث بهبود سطح تعهد دانشجویان می‌شود (Ibid). همچنین کاتز و بلامر در کتاب استفاده از ارتباطات اجتماعی اشاره می‌کنند که افراد مخاطب، کم و بیش فعالانه به دنبال محتوایی هستند که بیشترین "رضایت" (Satisfaction) را فراهم کنند. درجه این رضایت بستگی به نیازها و علایق فرد دارد (ملایی، ۱۳۹۴: ۸۷-۷۷).

خودکنترلی

"خودکنترلی" (Self-control) به توانایی فردی برای مقاومت در برابر وسوسه‌ها و کنترل خواسته‌های ناخواسته اشاره دارد و نشان داده شده که مربوط به رفتارهای اعتیادآور (مانند سیگار کشیدن) و رفتارهای انحرافی (مانند تقلب) است. تحقیقات نشان می‌دهد که خودکنترلی یک منبع محدود است، یعنی زمانی که استفاده می‌شود کاهش می‌یابد. افرادی که حساسیت کمتری دارند، توانایی قابل ملاحظه‌ای در از بین بردن منابع ذهنی خود دارند (Du & et. al., 2018).

شکل ۱. مدل برداشت شده از چارچوب نظری

فرضیه‌های تحقیق

هدف اصلی ما این است، تأثیرهای مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی بر خط را بر کاربران مورد بررسی قرار دهیم. با این نگاه که تأثیرهای مثبت یا منفی گفته شده در شبکه‌های اجتماعی، همان نقاط قوت یا ضعف این شبکه‌ها محسوب می‌شوند.

بنابراین فرضیه اصلی پژوهش، بر اساس هدف مورد نظر به این شرح است، شبکه‌های اجتماعی بر خط بر کاربران خود تأثیرگذار هستند. زمان، اعتیاد، کمبود توجه و چندوظیفه‌ای، اضطراب و نبود خودکنترلی از تأثیرهای منفی یا نقاط ضعف شبکه‌های اجتماعی؛ همچنین دوستی و انگیزه، تعهد و رضایت، حریم خصوصی و اعتماد از تأثیرهای مثبت یا نقاط قوت این شبکه‌ها هستند.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر، با استفاده از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه انجام شده است. این پژوهش، دانشجویانی را در بر داشته است که در مقطع کارشناسی ارشد رشته مدیریت رسانه در دانشگاه پیام نور استان تهران مرکز تهران غرب در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ تحصیل کردند. حجم نمونه، مطابق با فرمول کوکران، ۵۳ نفر محاسبه شد، که از میان جامعه آماری ۱۲۰ نفری با توصیف اخیر و روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. نتایج نشان داد که خطای نمونه‌گیری کم (۱۰ درصد) و قابل قبول است.

در این پرسشنامه محقق ساخته، مؤلفه‌های مربوط به نقاط ضعف شبکه‌های اجتماعی ۱۲ مؤلفه و قابلیت اطمینان آن قابل قبول بود (کرونباخ برابر با ۰/۷۹۷) در حالی که، مؤلفه‌های مربوط به نقاط قوت شبکه‌های اجتماعی ۱۱ مورد و قابلیت اطمینان آن خوب است (کرونباخ برابر با ۰/۸۰۳). همه ۲۳ مؤلفه با استفاده از مقیاس ۱ تا ۵ لیکرت اندازه‌گیری شد (Gonzalez & et. al., 2019). مجموعه‌ای از اظهارات مرتبط با مؤلفه‌های قوت و ضعف شبکه‌های اجتماعی، در مورد عملکرد دانشجویان به آن‌ها ارائه و پاسخ دانشجویان با نمره‌های ۱ کاملاً مخالف، ۲ مخالف، ۳ نظری ندارم، ۴ موافق و ۵ کاملاً موافق ارزیابی شد.

داده‌ها پس از گردآوری و استخراج، به وسیله نرم‌افزار ویژه تحلیل داده‌ها در علوم اجتماعی (Spss) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این راستا، جهت گزارش نتایج یافته‌های توصیفی از روش‌های آمار توصیفی و شاخص‌های گرایش به مرکز همچون میانگین و مُد و برای ارائه یافته‌های تحلیلی نیز از روش تحلیل عاملی و آنالیز خوشه‌ای استفاده شد.

تحلیل داده‌ها

۱. آنالیز توصیفی

از میان دانشجویان شرکت‌کننده ۲۸ نفر (۵۲/۸ درصد) زن و ۲۵ نفر (۴۷/۲ درصد) مرد بودند.

همچنین میانگین سن شرکت‌کننده‌ها در پژوهش ۳۶/۷ و کمترین و بیشترین آن به ترتیب ۲۰ و ۵۱ سال بود. از آن‌ها خواسته شد که شبکه‌های اجتماعی خود را از جمله تلگرام، اینستاگرام، تویتر، واتس‌پ، سروش، ایتا و بله مشخص کنند، که درصد استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. میزان استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی	تعداد	درصد
تلگرام	۵۲	۹۸/۱
اینستاگرام	۳۲	۶۰/۴
تویتر	۸	۱۵/۱
واتس‌پ	۳۵	۶۶
سروش	۱۶	۳۰/۲
ایتا	۹	۱۷
بله	۹	۱۷
سایر	۴	۷/۵

نمره‌هایی که کاربران به نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی داده‌اند، در ارتباط با عملکرد تحصیلی است. باید روی برخی از مشکلاتی که شبکه‌های اجتماعی ایجاد کرده‌اند از جمله افشای اطلاعات خصوصی (میانگین ۴/۳۲۰) و تلف شدن زمان (میانگین ۴/۲۶۴) و کنترل خود (میانگین ۴/۰۳۷) تمرکز شود. از طرف دیگر تأثیر منفی زمان (میانگین ۳/۳۰۱) باید مورد توجه قرار گیرد. کم‌ترین ارزش موارد، مشکلات مربوط به حریم خصوصی (میانگین ۲/۱۳۲) و مشکلات اضطراب ناشی از عدم استفاده از شبکه‌های اجتماعی و بی‌خبری از اطلاعات در آن شبکه‌ها (به ترتیب میانگین ۲/۶۶۰ و ۲/۶۴۱) است.

از تجزیه و تحلیل نمراتی که کاربران به این شبکه‌ها داده‌اند، مشخص می‌شود این شبکه‌ها به طور گسترده‌ای به دانشجویان در مورد اشتراک‌گذاری مطالب کمک می‌کنند (میانگین ۴/۳۰۱)؛ استفاده از شبکه‌های اجتماعی، همکاری‌ها را بهبود می‌بخشد (میانگین ۴/۰۳۷)؛ و در نهایت، کار تیمی با شبکه‌های اجتماعی، آسان‌تر است (میانگین ۳/۹۰۵). کم‌ترین ارزش در بین موارد، خیلی پایین‌تر از میانگین، اعتماد به دوستانی است که از طریق شبکه‌های اجتماعی با آن‌ها ارتباط برقرار می‌شود (میانگین ۲/۵۸۴).

مقایسه نمرات داده‌شده به نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی، با مقادیر میانگین، میانه و مُد آن‌ها نشان می‌دهد، در کل دانشجویان، برای نقاط قوت ارزش بیشتری نسبت به نقاط ضعف قائل هستند.

۲. گونه‌شناسی

آنالیز عوامل

تحلیل عاملی از موارد مربوط به نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی انجام شد. هدف آن کاهش مؤلفه‌های پرسشنامه به تعداد کمتر از متغیرهای شناخته‌شده به عنوان عوامل است که تمام ویژگی‌های مشترک را بر اساس چند مورد جمع‌آوری کرده باشد. با توجه به این هدف، مناسب بودن چنین تحلیلی، در ابتدا مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل عاملی تا جایی باید انجام شود که دترمینان ماتریس همبستگی نزدیک به صفر باشد، شاخص کایزر - میر - اولکین (Kaiser-Meyer-Olkin) بین ۰ و ۱ و بالاتر از ۰/۵ قرار داشته باشد و آزمون کروی بارتلت (Bartlett's Spherical Test) معنادار باشد. (Gonzalez & et. al., 2019). بر اساس جدول ۲، خروجی حاصل از نرم‌افزار آماری بر داده‌ها، دترمینان ماتریس همبستگی برابر با ۰۰۸ - ۹/۱۹ E به دست آمد، که نزدیک به صفر است. شاخص کایزر - میر - اولکین ۰/۶۳۶ است، پس داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب‌اند؛ و آزمون کروی بارتلت ۷۰۴/۸۰۹ و سطح معناداری زیر ۰/۰۱ یعنی آزمون معنی‌دار است، به این مفهوم که بین متغیرها همبستگی معنادار وجود دارد.

جدول ۲. آزمون برای اطمینان از تجزیه و تحلیل عاملی

آزمون کایزر - میر - اولکین و کروی بارتلت		
۰/۶۳۶	اندازه‌گیری کایزر - میر - اولکین از کفایت نمونه‌گیری	
۷۰۴/۸۰۹	آزمون مجذور کای (Approx. Chi-Square)	آزمون بارتلت از کروی بودن
۲۵۳	درجه آزادی (df)	
۰/۰۰۰	سطح معناداری (.Significant (Sig))	

اجرای روش استخراج مؤلفه‌های اصلی (Principal Components Analysis) از پرسشنامه نشان داد که هفت مقدار ویژه بالاتر از ۱ است. بر اساس معیار کایزر، هفت عامل ایجاد شده در این استخراج، ۷۴/۹ درصد اطلاعات ارائه شده توسط متغیرهای اصلی را توضیح می‌دهد (نسبت رضایت بخشی، از آنجایی که بیش از ۵۰ درصد است، پیشنهاد می‌شود). برای تفسیر بهتر این عوامل، چرخش واریماکس (Varimax Rotation) انجام شد. جدول ۳ آماره‌های عوامل ایجاد شده به روش استخراج مؤلفه‌های اصلی را نشان می‌دهد. در این جدول ردیف‌های هشتم به بعد به دلیل اینکه مقدار ویژه آن‌ها کمتر از یک است، پاک شده است.

جدول ۳. آماره‌های مربوط به هفت عامل استخراج شده از مولفه‌های اصلی

ردیف	مؤلفه	مقادیر ویژه (Eigenvalues)			چرخش جمع مربع فراوانی‌ها (Rotation Sums of Squared Loadings)		
		درصد تجمعی	درصد واریانس	جمع	درصد تجمعی	درصد واریانس	جمع
۱	دوستی و انگیزه	۲۵/۰۳۰	۲۵/۰۳۰	۵/۷۵۷	۱۴/۶۱۶	۱۴/۶۱۶	۳/۳۶۲
۲	زمان، اعتیاد، کمبود توجه و چند وظیفه‌ای	۴۰/۲۱۰	۱۵/۱۸۰	۳/۴۹۱	۲۷/۳۴۴	۱۲/۷۲۸	۲/۹۲۸
۳	تعهد و رضایت	۵۰/۵۵۹	۱۰/۳۴۹	۲/۳۸۰	۳۸/۶۸۱	۱۱/۳۳۷	۲/۶۰۸
۴	اضطراب	۵۸/۶۰۹	۸/۰۴۹	۱/۸۵۱	۴۸/۰۴۳	۹/۳۶۲	۲/۱۵۳
۵	همکاری	۶۵/۲۳۵	۶/۶۲۷	۱/۵۲۴	۵۷/۳۵۰	۹/۳۰۷	۲/۱۴۱
۶	خودکنترلی	۷۰/۳۰۸	۵/۰۷۳	۱/۱۶۷	۶۶/۴۸۸	۹/۰۹۸	۲/۰۹۳
۷	حریم خصوصی و اعتماد	۷۴/۹۰۱	۴/۵۹۴	۱/۰۵۷	۷۴/۹۰۱	۸/۴۵۳	۱/۹۴۴

با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری (SPSS)، ماتریس مؤلفه‌های دورانی (Rotated Component Matrix) را محاسبه می‌کنیم. خروجی ماتریس چرخیده شده، شامل بارهای عاملی هریک از مؤلفه‌ها در چهار عامل استخراج شده پس از چرخش است. در ماتریس مؤلفه‌های دورانی، بیشترین مقدار به دست آمده در هر مؤلفه پرسشنامه انتخاب می‌شود؛ به عبارت دیگر، هر مؤلفه پرسشنامه در یکی از عوامل گنجانده می‌شود.

نخستین عامل، به نام "دوستی و انگیزه"، چندین مؤلفه مرتبط با تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی را بر مطالعات نشان می‌دهد. این عامل، شامل مؤلفه‌هایی است که نشان می‌دهد وقتی هم‌کلاسی‌ها از شبکه‌های اجتماعی برای بحث در مورد مطالعاتشان استفاده می‌کنند، نه تنها آن‌ها را تشویق می‌کند، بلکه به آن‌ها یادآوری می‌کند باید مطالعه کنند، که به نوبه خود انگیزه آن‌ها را افزایش می‌دهد. همچنین مؤلفه‌های شکل‌گیری آن، به ترجیح دانشجویان برای ارتباط با هم‌کلاسی‌های خود و یا استادان، به استفاده از شبکه‌های اجتماعی، برمی‌گردد به اینکه چگونه این شبکه‌ها به آن‌ها کمک می‌کند تا دوستی خود را تقویت کنند و احساس یکپارچگی را در گروه هم‌کلاسی‌های عضو در آن شبکه‌ها بهبود بخشند. عامل دوستی و انگیزه، مهم‌ترین موضوع برجسته است که ۱۴ درصد واریانس را که در این تحلیل توضیح داده شده است، تبیین می‌کند.

دومین عامل، که ۱۲ درصد از اطلاعات موجود در این تجزیه و تحلیل را توضیح می‌دهد، "زمان، اعتیاد، کمبود توجه و چندوظیفه‌ای" است که نقطه ضعف شبکه‌های اجتماعی تعریف شده است. این عامل چندین مورد مرتبط با تأثیر منفی شبکه‌های اجتماعی را بر مطالعات، مانند زمان صرف شده

از مطالعه موجب می‌شود و به همین ترتیب باعث می‌شود دانشجویان زمان خود را هدر دهند. به طور خلاصه، دانشجویان باید خودشان را کنترل کنند تا از استفاده بیش از حد از این شبکه‌ها جلوگیری کنند، که این می‌تواند آن‌ها را به معتادان تبدیل کند و به همین ترتیب میزان تمرکز و توجه آن‌ها را در مطالعات خود کاهش دهد. همچنین عامل چندوظیفه‌ای، مؤلفه‌های «استفاده از شبکه‌های اجتماعی، تمرکز را کاهش می‌دهد» و «کار و مطالعه با شبکه‌های اجتماعی ناسازگار است» را شامل می‌شود.

عامل سوم "تعهد و رضایت" ۱۱ درصد اطلاعات تولید شده در تجزیه و تحلیل عامل‌ها را توضیح می‌دهد. مؤلفه‌های شکل‌گیری آن به ترجیح دانشجویان برای ارتباط با هم‌کلاسی‌های خود و یا استادان با استفاده از شبکه‌های اجتماعی برمی‌گردد و به خاطر استفاده از شبکه‌های اجتماعی، رضایت از مطالعات نیز در افراد افزایش می‌یابد.

عامل چهارم با "اضطراب" ارتباط دارد و ۹/۳ درصد از واریانس کل را، در این تحلیل توضیح می‌دهد، زیرا اگر دانشجویان برای مدت طولانی، شبکه‌های اجتماعی خود را بررسی نکنند، احساس اضطراب به آن‌ها دست خواهد داد. بی‌خبری از اطلاعات در این شبکه‌ها تأثیر مشابهی بر آن‌ها دارد.

سه فاکتور باقی‌مانده، (همکاری، خودکنترلی، حریم خصوصی و اعتماد) مرتبط با دیگر نقاط قوت و ضعف شبکه‌های اجتماعی است. واریانس توضیح داده شده توسط آن‌ها بیش از حد بالا نیست (۹/۳۰ درصد، ۹/۰۹ درصد و ۸/۴ درصد). عامل پنجم، "همکاری" نامیده می‌شود، این عامل شامل مواردی است که نشان‌دهنده آسان بودن کار تیمی با شبکه‌های اجتماعی است، در نتیجه این شبکه‌ها به اشتراک‌گذاری مطالب آموزشی و بهبود همکاری‌ها کمک می‌کنند.

ششمین عامل "خودکنترلی" است، زیرا حاوی مواردی است از قبیل: «من باید استفاده از شبکه‌های اجتماعی را کنترل کنم تا وقت تلف نکنم» و «من باید خودم را در شبکه‌های اجتماعی کنترل کنم».

در نهایت، عامل هفتم "حریم خصوصی و اعتماد" است شامل دو مورد: «من ترجیح می‌دهم به خاطر مسائل مربوط به حریم خصوصی در شبکه‌های اجتماعی نباشم» و «من به دوستانی که از طریق شبکه‌های اجتماعی با آن‌ها ارتباط برقرار می‌کنم، اعتماد بیشتری دارم».

۳. گونه‌شناسی

آنالیز خوشه‌ای

تمام هفت عامل که در تحلیل قبلی به دست آمد، بعدها منجر به طبقه‌بندی مبتنی بر روش تجزیه و تحلیل خوشه‌ای شد که اجازه می‌داد طبق دیدگاه‌های خود درباره شبکه‌های اجتماعی به طور کلی، یک گونه‌شناسی فراهم کند و اینکه دریا بیم چگونه این شبکه‌ها بر دانشجویان تأثیر می‌گذارند.

تجزیه و تحلیل خوشه‌ای در دو مرحله توسعه یافت: ابتدا روش خوشه‌ای سلسله‌مراتبی، برای تعیین تعداد خوشه‌هایی که باید استخراج شوند، سپس خوشه‌ای غیر سلسله‌مراتبی، امکان تعریف مشخصه‌های خوشه‌ها را فراهم کرد.

تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی، با استفاده از هفت عامل ذکر شده و روش وارد (Ward) نشان داد، به دست آوردن دو خوشه مناسب به نظر می‌رسد، زیرا بزرگ‌ترین تفاوت بین تغییرات ضریب در درصد با دو گروه ظاهر شد. این یک تجزیه و تحلیل کنگلومرا غیر سلسله‌مراتبی بود که در آن روش ک- میانگین (K-means) به عوامل مورد نظر اعمال شد و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آن‌ها (ANOVA analysis) را تأیید کرد این متغیر مناسب است، زیرا همه متغیرها قابل توجه هستند.

دو خوشه به دست آمده، ۱۴ دانشجو مصاحبه شده از گروه اول و ۳۹ دانشجو از گروه دوم هستند. هر یک از این گروه‌ها، برای شناسایی تفاوت‌های موجود بین آن‌ها تفسیر شد. جدول ۴، مقادیری است که از روش‌های سلسله‌مراتبی و غیر سلسله‌مراتبی به دست می‌آید. از هفت عامل به دست آمده، در روش تحلیل عاملی، آن‌هایی که مقادیر بالاتری دارند در خوشه مربوطه قرار داده می‌شوند.

جدول ۴. مقادیر حاصل از آنالیز خوشه‌ای

خوشه‌ها		(BART factor score)
۲	۱	
۰/۰۷۳۶۲	-۰/۲۰۵۰۹	نمره فاکتور بارت - ۱
-۰/۱۴۶۱۳	۰/۴۰۷۰۶	نمره فاکتور بارت - ۲
۰/۴۲۸۸۹	-۱/۱۹۴۷۶	نمره فاکتور بارت - ۳
-۰/۱۰۳۶۵	۰/۲۸۸۷۴	نمره فاکتور بارت - ۴
۰/۰۲۰۸۴	-۰/۰۵۸۰۴	نمره فاکتور بارت - ۵
-۰/۹۱۴۴	۰/۲۵۴۷۱	نمره فاکتور بارت - ۶
۰/۱۵۲۸۵	-۰/۴۲۵۷۸	نمره فاکتور بارت - ۷

خوشه اول، نقاط ضعف شبکه‌های اجتماعی نامیده می‌شود. جدول ۵ نشان می‌دهد که عامل منفی مربوط به زمان، اعتیاد، کمبود توجه و چندوظیفه‌ای و از طرف دیگر نگرانی و اضطراب و در آخر عامل منفی خودکنترلی است. دومین خوشه نیز، نقاط مثبت شبکه‌های اجتماعی نام‌گذاری

شد. بر اساس جدول ۵ نمونه‌هایی از نقاط قوت، دوستی و انگیزه، تعهد و رضایت، همکاری، حریم خصوصی و اعتماد است. تعداد افراد در خوشه دوم، نسبت به خوشه اول، بیشتر است؛ این نشان‌دهنده اهمیت نقاط قوت شبکه‌های اجتماعی، نسبت به نقاط ضعف آن در بین دانشجویان است.

جدول ۵. مقادیر F و sig حاصل از روش غیر سلسله‌مراتبی آنووا

مقدار Sig	مقدار F	
۰/۳۷۶	۰/۷۹۷	نمره فاکتور بارت ۱-
۰/۰۷۶	۳/۲۹۲	نمره فاکتور بارت ۲-
۰/۰۰۰	۵۵/۷۵۵	نمره فاکتور بارت ۳-
۰/۲۱۱	۱/۶۰۵	نمره فاکتور بارت ۴-
۰/۸۰۳	۰/۰۶۳	نمره فاکتور بارت ۵-
۰/۲۷۱	۱/۲۴۰	نمره فاکتور بارت ۶-
۰/۰۶۳	۳/۶۲۳	نمره فاکتور بارت ۷-

بحث و نتیجه‌گیری

آموزش دیجیتال، به هر دو روش، در آموزش از راه دور و در کلاس درس، به طور فزاینده‌ای تأثیر می‌گذارد که قطعاً راه را برای مدل‌های جدید یادگیری و تدریس هموار می‌کند. تأثیر فناوری بر نتایج دانشجویان، یک حوزه مطالعه است که باید مورد توجه محققان در سیستم‌های اطلاعاتی و افرادی که در مدیریت فعالیت می‌کنند، قرار گیرد، زیرا شبکه‌های اجتماعی معمولاً یک ابزار آموزشی در موضوع‌های مربوط به آموزش به نظر می‌رسد.

بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که نقاط قوت و ضعف شبکه‌های اجتماعی، به میزان قابل توجهی عملکرد دانشگاهی را تعیین می‌کنند. تجزیه و تحلیل اولیه، منجر به این نتیجه شد که دانشجویان اهمیت بیشتری برای نقاط قوت شبکه‌های اجتماعی، نسبت به نقاط ضعف آن قائل هستند؛ یعنی به عقیده آن‌ها، تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی بیشتر است.

انجام تجزیه و تحلیل عاملی منجر به کسب هفت عامل مرتبط با نقاط قوت و ضعف شبکه‌های اجتماعی می‌شود. از جمله عواملی که دانشجویان، بیش از همه نگران آن هستند عبارت از زمان، اعتیاد و کمبود توجه است؛ زیرا شبکه‌های اجتماعی می‌توانند مشکلات مربوط به کمبود زمان و مطالعات قبلی تأیید شده است. عوامل مثبت مربوط به چنین شبکه‌هایی از جمله بهبود همکاری برجسته در مطالعه، تقویت روابط دوستانه و اعتماد به هم‌کلاسی‌ها و همچنین انگیزه و تعهد بسیار

ارزشمند هستند. بنابراین نتایج مثبتی در حمایت از شبکه‌های اجتماعی و ارتباط آن‌ها با عملکرد تحصیلی از این مطالعه استخراج می‌شود.

تجزیه و تحلیل خوشه‌ای کمک کرد، دو گروه از دانشجویان را با توجه به دیدگاه آن‌ها درباره شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی تشخیص دهیم. نخستین گروه که نقاط ضعف نام‌گذاری شده است، دانشجویانی هستند که بیشتر نظرات منفی در مورد شبکه‌های اجتماعی داشتند. گروه دیگر دانشجویان، نقاط قوت شبکه‌های اجتماعی را ارزیابی کردند و در مورد استفاده از این شبکه‌ها نظر مثبتی داشتند. به همین دلیل، آن‌ها به عنوان گروه نقاط قوت شناسایی شدند. این نتیجه، یک بار دیگر تأیید می‌کند که بیشتر دانشجویان، نسبت به شبکه‌های اجتماعی نگرش مثبت دارند. با این حال، باید به این گروه بزرگ از دانشجویان هشدار داد که علاوه بر مزایایی که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند برای نتایج تحصیلی به ارمغان بیاورند، خطرات قابل توجهی را نیز دارند.

محققان باید تجزیه و تحلیل گونه‌شناسی پیشنهاد شده را ادامه دهند. برای مثال، تحقیقات آتی ممکن است بررسی کند که آیا با استفاده از تعداد بیشتری از شبکه‌ها، دانشجویان یک نگرش مطلوب‌تری نسبت به آن‌ها ایجاد می‌کنند یا برعکس؟ و اگر نظر مثبتی در مورد استفاده از شبکه‌ها وجود داشته باشد، آن‌ها را تشویق به استفاده از طیف وسیع‌تر از شبکه‌ها می‌کند یا خیر؟

با توجه به محدودیت‌ها باید توجه داشت که این پژوهش بر اساس نظرهای دانشجویان است و روی داده‌های عینی در مورد عملکرد آن‌ها نیست. سایر مطالعه‌های مربوط به همین موضوع، نظرهای دانشجویان را به عنوان مرجع خود در نظر گرفتند، هر چند شگفت‌آور نیستند، زیرا این نظرها بسیار مهم هستند.

پیشنهادها و محدودیت‌ها

محقق در انجام پژوهش حاضر، نهایت دقت را به عمل آورده است تا پژوهش دارای نقص کمتری باشد، اما با وجود این بعضی از عوامل از دست پژوهشگر خارج بود و باعث ایجاد محدودیت‌هایی شده است که به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. نتایج پژوهش حاضر، محدود به دانشجویان رشته مدیریت رسانه دانشگاه پیام‌نور استان تهران است، بنابراین در تعمیم نتایج آن به سایر دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی باید احتیاط کرد.
۲. پژوهش حاضر محدود به مقطع آموزش عالی است و در تعمیم نتایج آن به سایر سطوح آموزشی باید احتیاط کرد.
۳. جامعه آماری این پژوهش، محدود به نظرخواهی از دانشجویان است و در تعمیم نتایج آن به سایر اقشار باید احتیاط کرد.

پیشنهاد می‌شود، این پژوهش در جامعه آماری بزرگ‌تری نسبت به دانشجویان و مراکز آموزش عالی انجام شود، تا نقاط ضعف و قوت شبکه‌های اجتماعی به صورت علمی بررسی شده و برای تقویت نقاط قوت و از بین بردن نقاط ضعف چاره‌اندیشی شود. در نهایت به منظور پیشگیری از نقاط منفی شبکه‌های اجتماعی، مراکز دانشگاهی به کمک استادان و رسانه‌ها با برنامه‌ریزی کلان و راهبردی، فرهنگ استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی و امکانات موجود در آن را جایگزین شیوه‌های غلط کنند.

منابع

- اسمعیلی‌راد، مهسا و فرید احمدی. ۱۳۹۸. "ارتباط بین اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی برخط و اختلالات روانشناسی". فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. سال ۱۴. شماره ۲.
- برات دستجردی، نگین. ۱۳۹۳. "بررسی نقش شبکه‌های سایبری بر هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه اصفهان سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰". فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی. دوره ۲۵. شماره ۲.
- بهمنی، مهرزاد و عباس محمدی شکیبا. ۱۳۹۴. "سبک‌های نوین ارتباطات انسانی در فضای مجازی؛ فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی موبایلی". فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین. سال اول. شماره ۲.
- پورنقدی، بهزاد. ۱۳۹۷. "فرصت‌ها و تهدیدهای امنیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانشجویان". فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران. سال هفتم. شماره ۲.
- حسینی سنو، سیدامین و الهام مظاهری. ۱۳۹۶. "تأثیر حریم خصوصی، امنیت و اعتماد ادراک شده بر رفتار به اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی موبایل: نقش تعدیل‌کننده متغیر جنسیت". فصلنامه پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات. دوره ۳۳. شماره ۲.
- خوش‌فر، غلامرضا و شهربانو میرزاخانی. ۱۳۹۷. "چگونگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی؛ زمینه‌ها و عوامل (مورد مطالعه: جوانان شهر گرگان)". فصلنامه رسانه. شماره ۲۹.
- ذکائی، محمدسعید و فرزانه نزاکی. ۱۳۹۷. "سبک زندگی موبیتال در جامعه دانشجویی، فهم تجربه زیسته دانشجویان دانشگاه‌های علامه طباطبائی و صنعتی شریف". فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین. سال چهارم. شماره ۱۶.
- کنعانی، محمدامین؛ حمیده محمدزاد و فاطمه محمدزاده. ۱۳۹۳. "بررسی رابطه استفاده از اینترنت بانگرش به دوستی اینترنتی با جنس مخالف (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه گیلان)". فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران. سال هفتم. شماره ۴.
- ملایی نوشهر، حسین. ۱۳۹۴. "بررسی نقش شبکه‌های مجازی در ابعاد مختلف رضایتمندی از دیدگاه کاربران اینترنتی شهر تهران". فصلنامه مطالعات رسانه‌ای. سال نهم. شماره ۲۴.
- موسوی، سیدکمال‌الدین و معصومه اسدزاد احمدآبادی. ۱۳۹۴. "تحلیل جامعه‌شناختی فرهنگ اعتماد در فضای مجازی". فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین. سال اول. شماره ۴.
- Al rahmi, Waleed Mugahed.; Kristopher, Mohd Shahizan; Musa, Mahdi Alhaji. 2014. "The Improvement of Students' Academic Performance by Using Social Media through Collaborative Learning in Malaysian Higher Education". *Asian Social Science*, Vol.10, No.8.

- Aladwani, Adel M.; Almarzouq, Mohammad. 2016. "Understanding compulsive social media use: The premise of complementing self-conceptions mismatch with technology". *Computers in Human Behavior* 60.
- Berger, Sebastian.; Wyss, Annika M.; Knoch, Daria.; Dawson, Clare. 2018. "Low self-control capacity is associated with immediate responses to smartphone signals", *Computers in Human Behavior*. 86.
- Du, Jli.; van Koningsbruggen, Guido M.; Kerkhof, Peter. 2018. "A brief measure of social media self-control failure", *Computers in Human Behavior*. 84.
- Evans, Eliza D.; McFarland, Daniel A.; Rios-Aguilar, Cecilia.; Deil-Amen, Regina. 2016. "Community (in) colleges: The relationship between online network involvement and academic outcomes at a community college", *Community College Review*, Vol.44, No.3.
- Gonzalez, Reyes.; Gasco, Jose.; Llopis, Juan. 2019. "University students and online social networks: Effects and typology", *Journal of Business Research*. 101.
- Haylett, Corie. 2016. "Use of social media for teaching online courses and enhancing business communication skills at the university level: Can this really be done?", *International Journal of Online Pedagogy and Course Design (IJOPCD)*. 6.
- Junco, Reynol. 2012. "In-class multitasking and academic performance", *Computers in Human Behavior*, Vol.28, No.6.
- Magen-Nagar, Noga.; Shonfeld, Miri. 2018. "The impact of an online collaborative learning program on students' attitude towards technology", *Interactive Learning Environments*. 26.
- Paul, Jomon Aliyas.; Baker, Hope M.; Cochran, Juštin Daniel. 2012. "Effect of online social networking on student academic performance", *Computers in Human Behavior*, Vol.28. No.6.
- Primack, Brian A.; Shensa, Ariel.; Escobar-Viera, César G.; Barrett, Erica L.; Sidani, Jaime E.; Colditz, Jason B.; James, A. Everette. 2017. "Use of multiple social media platforms and symptoms of depression and anxiety: A nationally-representative study among U.S. young adults". *Computers in Human Behavior*. 69.
- Taylor, Steven A.; Mulligan, Jamie R.; Ishida, Chiharu. 2012. "Facebook, social networking, and business education", *American Journal of Business Education*. Vol.5. No.4.
- Tower, Tower.; Latimer, Sharon.; Ishida, Jayne. 2014. "Social networking as a learning tool: Nursing students' perception of efficacy". *American Journal of Business Education*, Vol.34. No.6.
- Valenzuela, Sebastián.; Park, Namsu.; Kee, Kerk F. 2009. "Is there social capital in a social network site?: Facebook use and college students' life satisfaction, trust, and participation", *Journal of computer-mediated communication*, Vol.14, No.4.
- Yang, Xue.; Li, Guoxin.; Huang, Songshan Sam. 2017. "Perceived online community support, member relations, and commitment: Differences between posters and lurkers", *Information & Management*, Vol.54. No.2.